

โครงการวิจัยศิลปกรรมวัฒนธรรมเกาะรัตนโกสินทร์ กลุ่ม : รูปแบบการท่องเที่ยวเกาะรัตนโกสินทร์

อาจารย์สุภารัตน์ แสงจำนงค์¹

เกาะรัตนโกสินทร์เป็นเขตพื้นที่ที่รู้จักกันดีในฐานะแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมทั้งกับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ ตั้งอยู่ในกลางเมืองกรุงเทพมหานครเมืองหลวงของประเทศไทยในปัจจุบัน

กรุงเทพมหานครสร้างขึ้นพร้อมกับการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ในปีพุทธศักราช 2311 – 2325 โดยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ในวันอาทิตย์ที่ 21 เมษายน 2325 โดยมีศูนย์กลางของเมืองตั้งอยู่ที่พระบรมมหาราชวัง ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาทางทิศตะวันตก และมีคูเมืองที่ขุดขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี โดยเริ่มต้นที่บริเวณปากคลองตลาดไปสิ้นสุดที่บริเวณเชิงสะพานพระปิ่นเกล้าล้อมรอบพระบรมมหาราชวังไว้หนึ่งชั้น ต่อมาในปีพุทธศักราช 2326 ก็ได้มีการขุดคลองรอบกรุงจากบริเวณป้อมพระสุเมรุ เรียกว่า คลองบางลำพูไปสิ้นสุดบริเวณวัดเลียบที่เรียกว่า คลองโอ่งอ่าง ขึ้นอีกหนึ่งเส้น และจัดเป็นคลองชั้นที่สองที่ล้อมจุดศูนย์กลางของกรุงรัตนโกสินทร์ไว้ ไม่เพียงเท่านั้นในสมัยรัชการที่ 4 ก็ได้มีการขุดคลองขึ้นอีกเส้นหนึ่ง เรียกว่าคลองผดุงกรุงเกษม โดยเริ่มขุดจากบริเวณเทเวศร์ไปยังแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณสี่พระยา เพื่อใช้เป็นคูเมืองชั้นนอกและเป็นการขยายพื้นที่ของตัวเมืองให้กว้างขวางขึ้น และมาในรัชการที่ 5 ก็ได้มีการทำลายกำแพงคูเมืองต่าง ๆ ออกไปจึงทำให้กรุงรัตนโกสินทร์มีอาณาบริเวณที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้นอีกด้วย และทำให้กรุงเทพมหานครมีพื้นที่ในการปกครองเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ โดยปัจจุบันกรุงเทพมหานครมีพื้นที่การปกครองอยู่ทั้งสิ้น 50 เขตด้วยกันและแบ่งออกเป็นกลุ่มการปกครองออกเป็น 6 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่

1. กลุ่มเขตเจ้าพระยา ประกอบด้วย

เขตยานนาวา เขตดินแดง เขตห้วยขวาง เขตวัฒนา เขตพระโขนง เขตบางคอแหลม เขตสาทร
เขตคลองเตย เขตบางนา

2. กลุ่มเขตศรีนครินทร์ ประกอบด้วย

เขตประเวศ เขตมีนบุรี เขตสะพานสูง เขตลาดกระบัง เขตหนองจอก เขตคลองสามวา เขตสวนหลวง
เขตคันนายาว

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

3. กลุ่มเขตรัตนโกสินทร์ ประกอบด้วย

เขตบางซื่อ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตสัมพันธวงศ์ เขตบางรัก เขตพญาไท เขตดุสิต เขตราชเทวี เขตปทุมวัน เขตพระนคร

4. กลุ่มเขตกรุงธนเหนือ ประกอบด้วย

เขตบางกอกน้อย เขตตลิ่งชัน เขตบางกอกใหญ่ เขตบางพลัด เขตภาษีเจริญ เขตทวีวัฒนา เขตหนองแขม

5. กลุ่มเขตกรุงธนใต้ ประกอบด้วย

เขตราษฎร์บูรณะ เขตบางขุนเทียน เขตธนบุรี เขตจอมทอง เขตบางบอน เขตคลองสาน

6. กลุ่มเขตบูรพา ประกอบด้วย

เขตวังทองหลาง เขตบางเขน เขตสายไหม เขตหลักสี่ เขตบางกะปิ เขตดอนเมือง เขตลาดพร้าว เขตบึงกุ่ม เขตจตุจักร

สำหรับเกาะรัตนโกสินทร์ นั้นเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเขตรัตนโกสินทร์ โดยตั้งอยู่ในเขตพระนครขอบเขตเกาะรัตนโกสินทร์ถูกกำหนดโดยแม่น้ำเจ้าพระยาที่ไหลเข้ามาเป็นกำแพงกั้นพระนครอยู่ด้านหนึ่ง และคลองอีก 3 สายที่รายล้อม แบ่งเป็นพระนครออกเป็น ๓ ชั้น ด้วยคลองต่าง ๆ ที่ขุดขึ้นดังที่กล่าวมาแล้ว

ด้วยลักษณะการแบ่งพื้นที่โดยคลองดังกล่าวแล้ว เกาะรัตนโกสินทร์ จึงมีลักษณะเป็นเมือง 3 ชั้น และมีความหมายโดยนัย ได้เป็น 2 กรณี คือ เกาะรัตนโกสินทร์ที่หมายเฉพาะส่วนชั้นในสุด อันเป็นเพชรแท้นยอดเรือนแหวน หรือที่เรียกว่า “หัวแหวน” เป็นที่ตั้งของวัดวาอาราม ปราสาทราชวัง และสิ่งก่อสร้างโบราณต่าง ๆ ที่ทรงคุณค่ายิ่งของประเทศไทยและกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักกันดี สำหรับในชั้นที่ 2 และ 3 เป็นพื้นที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยของคนไทยในเชื้อสายต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา และได้มีการถอยร่นเข้ามาด้านในเมื่อได้มีการสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้น โดยเชื้อสายที่ค้นพบเช่น ชาวมอญ ชาวจีน หรือกลุ่มคนที่นับถือศาสนาซิกข์ เป็นต้น

วารสารสวนสุนันทาวิชาการและวิจัย

Suan Sunandha Academic & Research Review

โดยหากพิจารณาเกาะรัตนโกสินทร์ตามเขตคูคลองที่ขุดขึ้นมา ก็จะได้ขอบเขตของเกาะรัตนโกสินทร์ที่แบ่งเป็นออกเป็น 3 ชั้น ดังภาพด้านบน โดยครอบคลุมพื้นที่เขตในกรุงเทพมหานคร 3 เขตด้วยกัน ซึ่งได้แก่ เขตพระนคร เขตสัมพันธวงศ์ และเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย

จากที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าทำให้ทราบว่า ในเกาะรัตนโกสินทร์ได้มีทรัพยากรที่ทรงคุณค่าอย่างหาที่เปรียบไม่ได้อยู่มากมาย โดยเฉพาะทรัพยากรที่อยู่ในเขตเกาะรัตนโกสินทร์ชั้นในซึ่งเรียกว่าเป็นเพชรเม็ดงามของสยามประเทศก็ว่าได้ด้วยการออกแบบ และการสรรค์สร้างอย่างลงตัว จนทุกวันนี้แทบจะปฏิเสธไม่ได้ว่าได้กลายเป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทยไปแล้ว เนื่องด้วยนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเมื่อได้นึกถึงประเทศไทยก็นึกถึงศิลปกรรมศิลปวัฒนธรรมที่เป็นของไทยอย่างแท้จริง และได้มีการถ่ายทอดเอกลักษณ์นี้ไปยังสายตาของนักท่องเที่ยวผ่านทางสื่อต่าง ๆ โดยใช้สิ่งก่อสร้างที่อยู่ในบริเวณนี้แทบทั้งสิ้นการรับรู้ดังกล่าวที่เกิดขึ้นนั้นก็เนื่องมาจากการสนับสนุนและการส่งเสริมจากหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย ซึ่งได้แก่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ กองการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานครสำหรับดูแลสถานที่ในเขตกรุงเทพฯ

วิธีการศึกษา

จากที่ได้ทำการศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเกาะรัตนโกสินทร์โดยมุ่งหวังที่จะได้เกิดฐานข้อมูลการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับเกาะรัตนโกสินทร์ในมุมมองด้านรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นศักยภาพที่สำคัญอย่างหนึ่งของเกาะรัตนโกสินทร์ที่สร้างการรับรู้ไปทั่วโลกการศึกษาครั้งนี้ดำเนินการศึกษาด้วยการสืบค้นข้อมูลและการสังเกตการณ์ด้านการท่องเที่ยวในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับทรัพยากรทางการท่องเที่ยวภายในเกาะรัตนโกสินทร์และรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในปัจจุบัน นำข้อมูลที่ได้มาประมวลผลร่วมกับหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งเป็นแนวคิดทฤษฎีด้านการท่องเที่ยว แล้วจึงสรุปรูปแบบการท่องเที่ยวของเกาะ

รัตนโกสินทร์ว่ามีรูปแบบการท่องเที่ยวในรูปแบบใดเกิดขึ้นบ้างตรงกับหลักการทฤษฎีอย่างไร จากนั้นก็ได้ทำการวิเคราะห์ต่อไปถึงความสอดคล้องของรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีอยู่กับทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของเกาะรัตนโกสินทร์ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่เพียงไร แล้วจึงสรุปและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมหรือกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวในอนาคตของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลาย

สรุปผลการศึกษาที่ได้

ภายในเกาะรัตนโกสินทร์ตามขอบเขตพื้นที่ที่กล่าวข้างต้น จากที่ได้ทำการศึกษาพบว่าทรัพยากรที่มีอยู่ส่วนใหญ่แล้วเป็นทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรมทั้งสิ้น ซึ่งสรุปไว้ได้ 16 กลุ่มประเภท ดังนี้

1. ทรัพยากรประเภทพระราชวังและหมู่พระที่นั่งต่าง ๆ เช่น พระบรมมหาราชวัง พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน และพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระที่นั่งองค์แรกที่สร้างในพระบรมมหาราชวัง

2. ทรัพยากรประเภทพระบรมราชานุสาวรีย์ และอนุสาวรีย์ต่าง ๆ เช่น พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นต้น

3. ทรัพยากรประเภทพิพิธภัณฑ์ เช่น พิพิธภัณฑ์กองทัพบกเฉลิมพระเกียรติ พิพิธภัณฑ์ธนาคารแห่งประเทศไทย พิพิธภัณฑ์ปืนใหญ่โบราณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ศิลป์ พีระศรี อนุสรณ์

วารสารสวนสุนันทาวิชาการและวิจัย

Suan Sunandha Academic & Research Review

4. ทรัพยากรประเภทวัด เช่น วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร วัดเทพธิดารามวรวิหาร วัดบวรนิเวศวิหาร ราชวรวิหาร วัดพระธาตุพนมวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร วัดราชนันทารามวรวิหาร และวัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร เป็นต้น

ศิลปกรรมอันงดงามประจำวัดชนะสงคราม

5. ทรัพยากรประเภทสถาบันการศึกษา และโรงเรียนงานฝีมือ เช่น โรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ (วิทยาลัยในวัง) วิทยาลัยนาฏศิลป์มหาวิทยาลัยศิลปากร และ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วารสารสวนสุนันทาวิชาการและวิจัย
Suan Sunandha Academic & Research Review

6. ทรัพยากรประเภทโรงละคร ได้แก่ โรงละครแห่งชาติ

7. ทรัพยากรประเภทศาสนสถานทางศาสนา ทั้งศาสนาพราหมณ์ ศาสนาคริสต์ เช่น เทวสถาน (โบสถ์พราหมณ์) โบสถ์กาลหว่าร์

8. ทรัพยากรประเภทป้อมโบราณ ได้แก่ ป้อมพระสุเมรุ และป้อมมหากาฬ เป็นต้น

9. ทรัพยากรประเภทสิ่งก่อสร้างเพื่อขวัญกำลังใจ และงานกิจกรรมประเพณี เช่น เสาชิงช้า อุทกทาน

10. ทรัพยากรประเภทศาลเจ้า ได้แก่ ศาลหลักเมือง ศาลเจ้าพ่อเสือ และศาลเจ้าพ่อหอกลอง เป็นต้น

11. ทรัพยากรประเภทลานอเนกประสงค์ หรือลานกิจกรรม ได้แก่ สนามหลวง

12. ทรัพยากรประเภทสวนสาธารณะ เช่น สวนรมณีนาถ และ สวนสราญรมย์ เป็นต้น

13. ทรัพยากรประเภทแหล่งชุมชน เช่น ย่านบางลำพู และ ย่านเยาวราช เป็นต้น

14. ทรัพยากรประเภทสะพานโบราณ เช่น สะพานมอญ สะพานหก สะพานปีกุน สะพานช้างโรงสี สะพานอุบลรัตน์ สะพานเจริญศรี และสะพานมหาไทยอุทิศ เป็นต้น

15. ทรัพยากรประเภทแหล่งหัตถกรรม ได้แก่ ชุมชนบ้านบาตร เป็นต้น

16. ทรัพยากรประเภทกิจกรรม และประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเฉลิมฉลองในโอกาสสำคัญแห่งราชวงศ์จักรี เป็นต้น

ทั้ง 16 ประเภทข้างต้นนี้ทำให้ในเกาะรัตนโกสินทร์มีแหล่งทรัพยากรที่ทรงคุณค่าต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวมากมาย ซึ่งเมื่อพิจารณาจากที่ได้มีการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวผ่านมาก็พอจะเห็นได้ว่า สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบเป็นอย่างมาดั่งจะสรุปได้ต่อไปนี้

รูปแบบการท่องเที่ยวเกาะรัตนโกสินทร์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน

รูปแบบการท่องเที่ยวต่อไปนี้ได้มาจากการสังเกตและการสืบค้นข้อมูลและนำข้อมูลดิบที่ได้มาทำการวิเคราะห์ร่วมกับหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับการกำหนดรูปแบบทางการท่องเที่ยวและทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีและได้ใช้ประโยชน์กับการท่องเที่ยว และสรุปออกมาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการท่องเที่ยวเกาะรัตนโกสินทร์แบ่งตามลักษณะทรัพยากรทางการท่องเที่ยว
 - 1.1 รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ และศาสนา
 - 1.2 รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์
 - 1.3 รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมแหล่งชุมชน
 - 1.4 รูปแบบการท่องเที่ยวงานกิจกรรมและประเพณี
2. รูปแบบการท่องเที่ยวเกาะรัตนโกสินทร์แบ่งตามลักษณะการเดินทาง
 - 2.1 รูปแบบการท่องเที่ยวโดยจักรยาน
 - 2.2 รูปแบบการท่องเที่ยวแบบอิสระแบบมีรายการนำเที่ยว
 - 2.3 รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยวแบบอิสระโดยไม่ใช้รายการนำเที่ยว
3. รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยวเกาะรัตนโกสินทร์กับบริษัทนำเที่ยว
 - 3.1 รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ
 - 3.2 รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยวเกี่ยวกับบริษัทนำเที่ยวแบบอิสระ

รูปแบบการท่องเที่ยวทั้งหลายเหล่านี้เมื่อได้ทำการพิจารณาความสอดคล้องของรูปแบบการท่องเที่ยวร่วมกับลักษณะของทรัพยากรที่มีจึงทำให้เห็นว่า การจัดการด้านการท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะ เกาะรัตนโกสินทร์ถือว่าประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง เพราะได้มีการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างมีหลักการ ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพและความสามารถของทรัพยากรที่มีอย่างแท้จริง นอกจากนั้น รูปแบบการท่องเที่ยวยังมีความสอดคล้องกับแนวโน้มความยั่งยืนในอนาคตของการท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้จากการที่เกาะรัตนโกสินทร์มีทรัพยากรทางด้านวัฒนธรรมเป็นหลัก รูปแบบการท่องเที่ยวสำหรับทรัพยากรทางวัฒนธรรมจึง

ต้องการเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่มีการนำทรัพยากรมาใช้ประกอบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวมากเกินไปจนเกินขอบเขต ควรเป็นเพียงการเดินทางไปเพื่อชื่นชมความงดงามของทรัพยากรเท่านั้น โดยไม่เข้าไปสัมผัส หรือเข้าไปเกี่ยวข้องกับทรัพยากรมากเกินไปเนื่องจากความบอบบางของทรัพยากรที่พร้อมจะเสื่อมถอยหรือเสื่อมสลายได้อย่างรวดเร็ว หากไม่ระมัดระวัง ซึ่งถ้าทำให้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมเหล่านี้ก็จะคงอยู่ไปอีกยาวนาน และยังเพิ่มคุณค่าความงามมากขึ้นตามกาลเวลา ส่งผลสู่ความยั่งยืนของการท่องเที่ยว (Sustainable Tourism) สืบไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวเกาะรัตนโกสินทร์

จากที่ได้ทำการศึกษาเพื่อรวบรวมรูปแบบการท่องเที่ยวเกาะรัตนโกสินทร์นี้ทำให้ทราบว่า กรุงเทพมหานครนั้นมีทรัพยากรที่สามารถนำมาใช้เพื่อการท่องเที่ยวอยู่มากมาย และมีคุณค่ายิ่ง ทั้งในด้านภูมิทัศน์ ภูมิทัศน์ และภูมิปัญญา ควรค่าแก่การหวงแหนและรักษาไว้เป็นอย่างยิ่ง รวมไปถึงควรมีการส่งเสริมให้ชาวต่างชาติได้รับทราบเกี่ยวกับความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความยิ่งใหญ่ของชาติไทยมายาวนานซึ่งทำให้คนไทยมีความภาคภูมิใจ และเกิดความรู้สึกรักและหวงแหนชาติของตนมากขึ้น ซึ่งที่ผ่านมาประเทศไทยก็ได้มีการส่งเสริมในด้านที่กล่าวมานี้อย่างต่อเนื่อง ผ่านทางด้านการท่องเที่ยว จนทำให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในทุกปี การท่องเที่ยวจึงถือได้ว่า เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อประเทศไทยเป็นอย่างมากในการทำหน้าที่เป็นผู้ส่งเสริมความภาคภูมิใจของชาติไทย และยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างรายได้ให้กับประเทศไทย ซึ่งจัดว่าเป็นรายได้เข้าหลักของประเทศไทยเลยทีเดียว ดังนั้นเมื่อเป็นเช่นนี้ทุกคนก็ควรต้องการให้การท่องเที่ยวคงอยู่กับประเทศไทยให้ยาวนานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวจึงต้องมีการแสวงหาวิธีการมาเพื่อจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดความเหมาะสมสูงสุด ซึ่งวิธีการที่นิยมใช้กันอยู่อย่างแพร่หลายก็คือการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยขอเพียงให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันทำงานอย่างตั้งใจ ไม่เอาไรต์เอาเปรียบหรือเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตนแล้ว การดำเนินการใดก็จะประสบความสำเร็จได้อย่างแน่นอน เพราะฉะนั้น ข้อเสนอแนะที่สำคัญและเร่งด่วนสำหรับการทำการศึกษาในครั้งนี้ก็คือ

“การเร่งพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในเกาะรัตนโกสินทร์” เพื่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของเกาะรัตนโกสินทร์ และประเทศไทย

ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อทรัพยากรทางวัฒนธรรมเกาะรัตนโกสินทร์

แม้ว่ารูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในเกาะรัตนโกสินทร์ จะมีความสอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่เป็นอย่างดี ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่เมื่อนำรูปแบบการท่องเที่ยวทรัพยากรมาพิจารณาพร้อมกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนแล้ว ทำให้พบประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของเกาะรัตนโกสินทร์ อยู่

บางประเด็นที่มีความสำคัญโดยเฉพาะในด้านการจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนซึ่งไม่ใช่การดำเนินการเฉพาะการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวให้เหมาะสมเท่านั้น แต่ยังมีประเด็นสำคัญอีกหลายประเด็นที่ต้องนำมาพิจารณาร่วมกัน โดยหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน Sustainable Tourism นั้นต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีลักษณะสำคัญซึ่งกล่าวไว้โดย บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ดังต่อไปนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภททั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ โบราณสถานโบราณวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม และ ประเพณี
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรทางการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนยาว
6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย

จากรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไปนี้มีหลักการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่เหมาะสม (ร่ำไผพรรณ แก้วสุริยะ) ดังต่อไปนี้

1. การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource Sustainable)
2. การลดการบริโภคที่มากเกินไปจนจำเป็น (Reducing Over – consumption and Wastes)
3. การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม (Maintaining Diversity)
4. การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planning)
5. การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น (Supporting Local Economy)
6. การมีส่วนร่วมเต็มที่ของท้องถิ่นในสาขาการท่องเที่ยว (Involving Local Communities)
7. การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ (Consulting Stake Holders and the Public)
8. การฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff)
9. การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารอย่างพร้อมมูล (Marketing Tourism Responsibly)
10. การวิจัยและติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ (Undertaking Research)

ในหลักการจัดการการท่องเที่ยวทั้ง 10 ประเด็นที่กล่าวข้างต้นนั้น ความต้องการที่สำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนก็คือ การร่วมมือกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมกันพิจารณาเพื่อการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่

อย่างจำกัดให้เหมาะสม ทั้งกับทรัพยากรเองที่ต้องมีการเดินทางท่องเที่ยวอย่างสอดคล้องกับทรัพยากรที่มีการใช้ ทรัพยากรให้เหมาะสมกับความสามารถของทรัพยากรที่จะรองรับได้ มีการฟื้นฟูและร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรและรวมไปถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมอีกด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการดำเนินการทุกอย่างที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวถ้าเราสามารถดำเนินการให้เกิดความเหมาะสม ไม่มากหรือน้อยเกินไปในทุกด้านความยั่งยืน หรือการใช้จ่ายได้ระยะยาวก็จะเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน

สำหรับการจัดการด้านการท่องเที่ยวในเกาะรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันนี้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวกันอย่างแพร่หลายและเข้มข้น เป็นอย่างยิ่ง ทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวกันเป็นจำนวนมาก มีรายได้เข้าประเทศมากมายจนเป็นที่น่าพึงพอใจกันถ้วนหน้าแต่ตามที่ได้เดินทางไปศึกษามายังไม่พบมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการคำนึงถึงความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว หรือ Carrying Capacity ซึ่งไม่มีสถานที่ใดที่จะมีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในปริมาณที่เหมาะสม เห็นได้ชัดเจนโดยเฉพาะในพระมหาราชวัง และวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ที่ทุกครั้งที่ได้เดินทางไปจะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางไปเป็นจำนวนมาก ยืนอยู่กระจุกกระจายเต็มพื้นที่ จนบางครั้งทำให้มีการยืน เดิน หรือนั่งในจุดที่ไม่เหมาะสม เช่น ยืนพิงรูปปั้น หรือนั่งบนราวบันได หรือการจับหรือสัมผัสศิลปกรรมต่าง ๆ ซึ่งเจ้าหน้าที่ไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง ในด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนแล้ว การกระทำหรือการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ถือว่าการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรได้อย่าง และอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนในอนาคตได้

นอกจากในด้านการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสมแล้วแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากยังขาดในด้านการจัดบุคลากรในการให้บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งปัจจุบันมีอยู่น้อยมากถึงแม้ในภาพรวมอาจจะมองว่า นักท่องเที่ยวทั้งหลายก็ต้องมีมัคคุเทศก์นำมายุ่งแล้ว การให้ข้อมูลก็ต้องเป็นหน้าที่ของมัคคุเทศก์ก็ตาม แต่สำหรับเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะทำหน้าที่ผู้คอยดูแลและควบคุมการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ให้ดำเนินไปอย่างเหมาะสม เพราะบางครั้งมัคคุเทศก์เองก็อาจจะไม่ทราบในแนวปฏิบัติที่ควรปฏิบัติ และต้องการเอาใจนักท่องเที่ยวมากเกินไป ก็อาจจะส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องก็ได้ แต่ถ้ามีเจ้าหน้าที่คอยดูแลสอดส่องสายตาดูแลความเรียบร้อย ก็จะเป็นการสร้างความยั่งยืนให้กับการท่องเที่ยวได้มากยิ่งขึ้น อีกทางหนึ่งเพราะการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ดีต้อง

1. คงรักษาไว้ให้มีสภาพดั้งเดิมมากที่สุด และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี (สะอาด) มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น
2. การออกแบบสิ่งก่อสร้างสิ่งบริการอำนวยความสะดวกการท่องเที่ยว (ที่พัก การเดินทาง การบริการอาหารและเครื่องดื่ม และห้องสุขา) ต้องกลมกลืนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมพื้นบ้านไม่เป็นสิ่งแปลกปลอมเข้าไป และคำนึงถึงคนพิการด้วย
3. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ควรหลีกเลี่ยงการตัดต้นไม้เป็นสำคัญ คำนึงถึงกระแส น้ำจะไม่ก่อให้เกิดการพังทลาย ไม่กีดขวางเส้นทางการเดินของสัตว์ โดยเฉพาะสัตว์ป่า

4. การเดินทางเข้าชมที่สะดวก (มิได้หมายถึงการมีถนนลาดยางจรดเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว) ทางเดินในแหล่งธรรมชาติที่เปราะบาง ควรทำทางเดิน คำนึงถึงความปลอดภัย มีระบบการสื่อความหมายที่ดี (แม้เดินเที่ยวคนเดียวก็ได้ รวมถึงการติดต่อสื่อสารระหว่างนักท่องเที่ยวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อมีเหตุการณ์ฉุกเฉิน ป้ายสื่อความหมายควรออกแบบใช้ได้ทนทาน
5. แหล่งบริการอาหารและเครื่องดื่มต้องคำนึงถึงการกำจัดขยะและน้ำเสีย
6. ในแหล่งธรรมชาติ ควรสร้างห้องสุขาภิบาลตามระยะทางเดินห่างกันอย่างน้อย 3 กม. ต่อหนึ่งแห่ง ห้องสุขาต้องสะอาด (คิดค่าใช้จ่ายบริการเพื่อการจัดจ้างผู้ดูแล)
7. มีการจัดการสาธารณูปโภคพื้นฐาน ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถ ขอบเขตในการรองรับปริมาณนักท่องเที่ยว (จำนวนนักท่องเที่ยว) โดยใช้หลักการสภาพแวดล้อม ขีดความสามารถการรองรับทางกายภาพ (Physical Carrying Capacity) และขีดความสามารถการรองรับทางสภาพแวดล้อม (Environmental Carrying Capacity) อาทิ น้ำประปา ไฟฟ้า ขยะมูลฝอย ต้องมีแผนการจัดการอย่างดีเพียงพอต่อการใช้
8. ศึกษาวิเคราะห์ความอ่อนไหวของระบบนิเวศ ทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมและแหล่งโบราณคดี โบราณสถานต่าง ๆ แม้เป็นเพียงเนินดินร้าง ย่อมสะท้อนอดีตกาลที่ทรงคุณค่า ซึ่งเราสามารถศึกษาค้นคว้าถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณได้
9. ศึกษาและสำรวจแหล่งพลังงาน เพื่อนำมาใช้ก่อประโยชน์มากที่สุด อาทิ พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานแสงกระแสลม พลังงานความร้อนใต้พิภพ เป็นต้น ควรใช้พลังจากธรรมชาติให้คุ้มค่ามากที่สุด และหลีกเลี่ยงการใช้เครื่องปรับอากาศ
10. การกำจัดของเสีย จะต้องมีการกำจัดของเสียที่มีประสิทธิภาพและไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม
11. การบริหารจัดการ การบริการ ควรคำนึงถึงระบบมาตรฐานสากล
12. การให้การศึกษาต่อผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับ ต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน
13. มีการตรวจสอบผลกระทบ การประเมินศักยภาพในแหล่งท่องเที่ยวจะต้องกำหนดสถานภาพให้เหมาะสม โดยหารายละเอียด รวบรวมข้อมูลสภาพแวดล้อมในที่แห่งนั้นว่าควรอยู่ในระดับใด หากความสมดุลระหว่างความสามารถรองรับของพื้นที่กับความต้องการของนักท่องเที่ยวและการยอมรับของชุมชนท้องถิ่นต่อการพัฒนารวมทั้งนโยบายของรัฐบาลจะต้องมีความสัมพันธ์กัน
14. การบริหารจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ต้องมีการวางแผนปรับปรุง พัฒนากฎระเบียบ ระหว่างผู้ประกอบการ ภาครัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชน กับประชาชนท้องถิ่น องค์กรประกอบธุรกิจ จะต้องเปิดโอกาสให้คนท้องถิ่นมีส่วนร่วมดำเนินการอย่างเสมอภาคกัน